

האח הגדול משמר סטריאוטיפים

ד"ר יריב בן אליעזר, מבית ספר סמי עופר לתקשורת, מציג את דמויות נקודות ההתייחסות שלנו בפריים טיים הישראלי. האם באמת אנו רוצים לראות סטריאוטיפים מימי סרטי הבורקס גם היום, ומה הקשר ל"אח הגדול" ול"רוקדים עם כוכבים"?

מאת גורי אבנר כלב
סטודנט שנה ד' בבית ספר רדזינר למשפטים ובית ספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה

שיסמסו, ויצפו, המתכונן שהתרגלנו לקבל ימשיך, ואף יירד – כי הקהות שלנו לגבי העניין גדלה. ככל שיש רמת וולגריזציה ואנו גדלים לתוכה, צריכים להגביר המינון, ואז עולה רמת הוולגריזציה או סקס או אלימות, כי לאט לאט זה מפסיק להשפיע עלינו ואנחנו הופכים לאדישים". "אין ספק שחודדה הרגיזה רבים, אך היא גם נתנה צבע מסוים של אנשים, גם בגלל סטריאוטיפים וגם בגלל השיוך העדתי. נוח ואף נעים יותר לראות מזרחית וולגרי, מאשר יקה וולגרי, כי הסטריאוטיפ הוא כזה".

בתמונה: ד"ר יריב בן אליעזר

רבות דובר על מדובר השבט החדשה, ערוץ 2. אם בעשור הקודם, קבע דן שילון את הטון עם שלל אורחים שמייצגים את כל קצוות הקשת של החברה הישראלית, כיום "האח הגדול" ממלא פונקציה זזה, עם ליהוקם של "שרה הפולניה", "מעין חודדה הערסית", "אלין הבלונדינית" ועוד ועוד. ד"ר יריב בן אליעזר, מרצה בבית ספר סמי עופר לתקשורת מסביר כי השימוש בסטריאוטיפים (ובעגה הטלוויזיונית, טייפקאסטים) טרם הופסק, וכי לא רק האח הגדול מספק לנו את מה שלכאורה אנו מצפים לראות מפולניה "קרה", או מזרחית "קולנית", גם בחדשות לא חסרות דוגמאות כאלה.

ד"ר בן אליעזר, האם בעונה החדשה של ה"אח הגדול, נשבר שיא של סטריאוטיפים?

הנחת היסוד של תקשורת מסחרית, היא שאנחנו מעוניינים לפנות למכנה המשותף הרחב ביותר, ולעתים בצורה פופוליסטית להחניף למכנה המשותף הכי נמוך. זה נעשה כדי להגביר צפייה, כדי להגביר רייטינג וכדי להגביר את הרווחים של בעלי המניות. לכן, לא שוברים סטריאוטיפים, אלא מחזקים סטריאוטיפים קיימים. יש עדיין סטריאוטיפ של בלונדה, מזרחי וכד', כל זאת – בשינוי השמות, אך הדמות נשארת. פעם זה הבובלים, עכשיו זו החודדה. כך גם לגבי הנציגים האחרים.

לפי ד"ר בן אליעזר, אנו מחזקים את הסטריאוטיפים גם 60 שנה אחרי קרות המציאות. הסטריאוטיפ בפועל לא משתנה, למרות שהמציאות משתנה לנגד עינינו, ואז אנו מאשימים את המציאות שהיא לא בסדר, כאשר מציגים לנו למשל, "מישהו שלא נראה מרוקאי". כלומר, הסטריאוטיפים של לפני 60 שנה עדיין קיימים, אך ההתפתחות שלנו כעם ומדינה, לא מתיישבת עמם בכפיפה אחת.

ובתכנית "האח הגדול", משתמשים בזה?

"הם יודעים מה הדימויים שלנו", מסביר ד"ר בן אליעזר. "ומחזקים אותם, מכיוון שהאח הגדול, הוא ירידה למכנה משותף נמוך מאוד. מביאים מתמודדת שהייתה בורה וולגרית ומחזקים את הסטריאוטיפ של האישה המזרחית הקולנית, הביאו לצופים את הגרסא הקיצונית של הדימוי. אין ספק שזה נמוך, אך כל זמן שיש מספיק צופים

אבל גם לצופים יש גבולות - "כמובן, שיש. הגבול היה שפחדו שתהיה ריאקציה, ולכן הדיחו את מעין חודדה מהבית. לא הצופים הדיחו אותה, אלא ההפקה. וזאת, כי הם פחדו שיש גבול לכמה הציבור יכול לבלוע, ובסופו של דבר יצביע ברגליים והרייטינג יירד". לפי ד"ר בן אליעזר, לאחר שמעיין חודדה עזבה, מישהו אחר "יתפוס את מקומה" ויתבלט בסטריאוטיפ שהוא מקיים: הבלונדה, הטרנסג'נדרית או כל אחד אחר. "ההפקה יכולה לעשות זאת על ידי כך שהיא מצלמת אותו יותר מאחרים, כמו יוסי בובליל, שצולם משמעותית יותר מאחרים, וכך יבליטו גם את הסטריאוטיפ שהוא מייצג. הרוחות ירגעו אחרי חודדה, ומישהו אחר יתפוס מקומו בסטריאוטיפ אחר של דמות, שחלק יאהבו ואולי פחות".

הבינתחומי הרצליה

הסטריאוטיפים אינם מופיעים רק בתכניות הבידור, אלא אף בחדשות?

"נכון, גם בחדשות נותנים חיזוק לסטריאוטיפים, שכן, **מיקי חיימוביץ**, בחדשות ערוץ 10 נתפסת כיותר חמה, מול דמותה הקרה והעניינית של **יונית לוי** בחדשות ערוץ 2. כלומר, גם הן עונות לסטריאוטיפ מסוים. אם נשאל מי יותר נשית, רוב המשיבים יאמרו שמיקי חיימוביץ, כי כך צריכה להיות אישה לכאורה. "עליי לעתים אומרים שאני מרוקני, כי אני בן אדם חם ובוטה, ולא פולני חם ובוטה. כלומר, מייחסים לי שיוך אתני, כי אני מתאים בתכונות שלי לסטריאוטיפ שיש על אותה קבוצה אתנית. בזה עושים שימוש באח הגדול".

אולי אנו הצופים בעצם רוצים לראות את זה? "נוח לנו שמציגים לנו מפות של המציאות שאנו מכירים. לא נוח לנו, שמציגים ערביה אינטליגנטית. בעונה הקודמת של האח הגדול, היתה את המתמודדת **רנין בולוס**, והיה לי סטודנט שהתבטא בכיתה ואמר, שאילו היה בוחר מנצח, היה בוחר בה. סטודנט אחר, אמר שהיא לא ערביה שכן למדה באנגליה". לפי ד"ר בן אליעזר, הדעה בציבור היא שערביה צריכה להיות על פי הסטריאוטיפ, עם בורקה, אבל בפועל לא כולן כאלה.

ד"ר בן אליעזר מוסיף כי גם ב"רוקדים עם כוכבים", מלוהקת המתמודדת **מירה עווד**, שאינה עונה על הסטריאוטיפ הקיים לגבי "ערביה": אין לה שביס והיא מתלבשת בצורה מודרנית כמו כל שאר המתמודדות. "אני משוכנע שכל מי שצופה בה לא אומר שהיא דומה לערבים, על פי התפיסה המקובלת, כי שם הם לא עושים שימוש בסטריאוטיפ, אלא הפוך על הפוך".

הסטריאוטיפים קיימים לא רק בטלוויזיה, אלא גם ברדיו

"אצל **קרן נויבך**, ברשת ב', קיים ויכוח על מוסיקה מזרחית. יש אנשים שלא נוח להם עם השפה, אבל גם בשירים של הביטלס אין שימוש בשפה עשירה, וגם **זוהר ארגוב** שר משירי שיר השירים. כלומר, שפה מזרחית איננה דלה יותר מאחרת". השירים שעליהם גדל ד"ר בן אליעזר כילד היו תערובת של מוסיקה רוסית וערבית. "כיום, כשיש מוסיקה ערבית שמתובלת ביוונית זה לא נראה לאנשים נכון. יש האשמה שזו מוזיקה רדודה, אבל זו פשוט משום שהם אינם רגילים אליה, ולכן היא לא מוצאת חן בעיניהם. אחד המתווכחים בדיון אמר **שקרן פלס** לא יכולה למלא את קיסריה, אבל **משה פרץ** כן. השאלה היא מה המדד: רייטינג או איכויות". האם כל שימוש ב-ח' ו-ע' נחשב מזרחי? שכן, גם **מירי מסיקה** היא מזרחית במוצאה, אבל המוסיקה שלה לכאורה לא".

בעצם האח הגדול יכול לסמל נק' פרשת המים של השידור הישראלי, מבחינת רמה ירודה של תכנים, שכן משודר יומיים בשבוע?

"את הצופה לא שואלים מה הוא רוצה. גופי השידור נותנים לנו שתי תכניות מרכזיות שהם החליטו להציע (האח הגדול והישרדות, ג.א.כ.), והצופה בוחר מבין האפשרויות את מה שהוא אוהב. זו איננה משאת חיון, הרי לא כולנו רוצים לראות את מה שמשדרים, אך אנו הצופים ניזונים ממה שחברות ההפקה נותנות לנו, והטיעון של "זה מה שהאזרחים רוצים" – הוא בלוף. זה כמו שיהיה רק לחם אחיד בסופר, ייקנו אותו, אבל לא כי אוהבים בהכרח".